MEJDS. 2017; 7.
Published online 2017 Nov. **Research Article**

Factors affecting student behavioral disorders: a qualitative study

*Hosein Salimi bejestani[1], Mojtaba Mohamadi Jalali Farahani[2], Ali Delavar[3], Kiumars Farahbakhsh[4], Abdollah Motamedi[5]

Author Address
1. Associate Professor, Ph.D. Consultant, Consulting Group, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran;
2. PhD candidate, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran;
3. Professor, PhD in Psychology, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran;
4. Associate Professor, PhD Consultant, Consulting Group, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran;
5. Associate Professor of Psychology, Department of Psychology, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran;
***Corresponding Author Address:** Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.
***E-mail:** hosseinsalimi@atu.ac.ir

Received: 2017 July 13**; Accepted**: 2017 October 6.

Abstract

Objective: Behavioral abnormalities are defined as an individual's level of maladjustment to social values. Regardless of what the causes of these behavioral abnormalities are, they are studied as a problem in social studies conducted by researchers and professionals. During their development, youth and children are influenced by numerous factors. Factors such as environmental, genetics, family and educational factors can influences this age group. Children are the most vulnerable group considering these factors. Behaviors of parents, teachers and peers influence personality in children and youth. Many of these behaviors are acquired through observational learning, which could in return, shape what children do and how they do it. As the result, what teachers and instructors do and what they do during school hours are crucial in behavioral patterns of school-aged children. The aim of this study was to determine the factors influencing behavioral abnormalities in students studying in Markazi and Hamedan Province, in the school year of 2016-2017.

Methods: This study employed a qualitative content analysis based on interviews. These teachers were interviewed for the purpose of the qualitative analysis. The data collection was based on grounded theory method. A number of professionals in the field of education, as well as a number of teachers, who were working in schools or university campuses, were selected and were interviewed in Markazi and Hamedan province. To select the sample, quota sampling was utilized. This sampling method was used as it was believed that the quota of each group in the population and variety of variables such as gender, level and the province influence in determining the number of the sample and sampling had to be done, respectively. As the result, to determine the quota of each sample in the sample, the following steps were taken: to obtain the needed qualitative data form the interviews, sampling was done from teachers and professionals based on quota and interviews were performed until saturation was reached. Totally, ninety-four participants were recruited and were interviewed about factors affecting behavioral abnormalities and prevention of these behaviors in students. The researchers interviewed teachers and professionals in schools as well as university lecturers to determine factors affecting behavioral adjustment as well as abnormalities in students. After coding of the data, these approaches were investigated and were presented in an atlas format. A semi-structured interview was used to identify preventive approaches in children's behavioral abnormalities. Based on their daily interaction with students and their understanding of personality and behavioral traits of children, teachers provided a valuable resource in determining the above-mentioned data.

Results: Based on the finding of this research, five core concepts were found to be correlated with students' abnormalities and disorders as follows: (1) school related issues, (2) social related matters, (3) family related matters, (4) personal related matters, and (5) Peer related issues. Based on the finding of this research, 37 areas of sub-content were also identified.

Conclusion: Based on the finding of this research, it can be concluded that abnormalities and disorders in school-aged teenagers are correlated with family and social issues, to prevent abnormalities in school-age children, cooperation between school, family and society is necessary.

Keyword: Behavioral abnormalities, students, school, qualitative study.

[Downloaded from www.jdisabilstud.org on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222840.1396.7.0.85.3]

Copyright © 2016, MEJDS. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

مجله مطالعات ناتوانی ۱۳۹۶؛ (۷):

انتشار برخط آذرماه ۱۳۹۶ مقاله پژوهشی اصیل

عوامل مؤثر در نابهنجاری‌های رفتاری دانش‌آموزان: تحقیقی کیفی

*حسین سلیمی بجستانی[۱]، مجتبی محمدی جلالی فراهانی[۲]، علی دلاور[۳]، کیومرث فرحبخش[۴]، عبدالله معتمدی[۵]

توضیحات نویسندگان

۱. دانشیار، دکترای تخصصی مشاوره، گروه مشاوره، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران؛

۲. دانشجوی دکترای مشاوره، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران؛

۳. استاد، دکترای تخصصی روان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران؛

۴. دانشیار، دکترای تخصصی مشاوره، گروه مشاوره، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران؛

۵. دانشیار دکترای تخصصی روان‌شناسی، گروه روانشناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران؛

***آدرس نویسنده مسئول:** دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

***رایانامه:** hosseinsalimi@atu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۲۲ تیرماه۱۳۹۶؛ **تاریخ پذیرش:** ۱۴ مهرماه۱۳۹۶

چکیده

زمینه و هدف: نابهنجاری‌های رفتاری به عنوان میزان ناسازگاری رفتاری یک فرد با ارزش‌های اجتماعی تعریف می‌شود. این تحقیق با هدف شناسایی عوامل موثر بر ناهنجاری‌های رفتاری دانش‌آموزان استان‌های مرکزی و همدان در سال تحصیلی ۹۶ـ۱۳۹۵ انجام شده است.

روش‌بررسی: تحقیق حاضر به روش کیفی انجام شد. جمع‌آوری داده‌ها با مشارکت ۹۲ نفر از معلمان و مدرسان به‌صورت نمونه‌گیری هدفمند با استفاده از مصاحبهٔ عمیق اکتشافی صورت گرفت و سپس محتوای مصاحبه به روش کدگذاری محوری باز و انتخابی، تحلیل و در قالب مقوله‌های اصلی و فرعی طبقه‌بندی شد.

یافته‌ها: در زمینهٔ شناسایی عوامل مؤثر بر ناهنجاری‌های رفتاری دانش‌آموزان، ۵ مقولهٔ اصلی شامل عوامل مدرسه‌ای، اجتماعی، خانوادگی، فردی و همسالان به دست آمد که شامل ۳۷ زیرمقوله بودند. در زمینهٔ شناسایی راهکارهای پیشگیرانه از ناهنجاری‌های رفتاری دانش‌آموزان، ۵ مقولهٔ اصلی شامل فعالیت‌های ناظر بر عوامل مدرسه‌ای، اجتماعی، خانوادگی، فردی و همسالان به دست آمد که شامل ۳۷ زیرمقوله بود.

نتیجه‌گیری: بنابراین عوامل مؤثر بر ناهنجاری‌های رفتاری برآمده از کنش و واکنش‌های میان خانواده و جامعه است و چنین که از نتایج برمی‌آید برای اقدام‌های پیشگیرانه باید همکاری و همراهی مدرسه، خانواده و اجتماع را منظور داشت.

کلیدواژه‌ها: نابهنجاری‌های رفتاری، دانش‌آموزان، مدرسه.

حق انتشار محفوظ است © ۱۳۹۵، مجله مطالعات ناتوانی. این یک مقاله با دسترسی آزاد است که تحت مجوز اختیار_غیرتجاری ۴/۰ بین‌المللی (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.fa) منتشر شده است که به شما اجازه می‌دهد که مواد منتشر شده در این مقاله را با شرط ارجاع مناسب به نسخهٔ اصلی، به‌طور غیرتجاری نسخه‌برداری و توزیع کنید.

[Downloaded from www.jdisabilstud.org on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222840.1396.7.0.85.3]

۱ مقدمه

یکی از اهداف نظام آموزشی در هر کشور تربیت دانش‌آموزانی آماده برای زندگی، دارای رفتار هنجار و اخلاق شایسته است. هنجار در هر جامعه مفهومی نسبی داشته که درمقایسه با ارزش‌ها تبیین می‌شود؛ ولی آنچه مسلم است رفتار هنجارمدار از کسی بروز می‌کند که تحت‌تأثیر بستر تربیتی مناسب و مثبت بوده است (۱). مجموعه عواملی که در رفتار مربی اثر می‌گذارد عبارت‌است از: عوامل زیست‌بوم فرهنگی، عوامل فردی، اجتماعی، خانوادگی و آموزشگاهی (۲). در بین این عوامل، ممکن است عواملی موجب ناهنجاری رفتاری دانش‌آموزان شود.

ناهنجاری رفتاری عبارتست از رفتارهای توأم با اختلال‌های عاطفی که با هنجارهای اجتماعی ناسازگاربوده و فرد را در برآوردن نیازمندی‌های تعامل‌بخش خود ناتوان می‌کند (۳). ناهنجاری‌های رفتاری فارغ از اینکه منشأ آن چه بوده، به‌عنوان یکی از آسیب‌ها در مطالعات اجتماعی مدنظر بوده است. در روان‌شناسی مجموعه‌ای از رفتارها و عواطف و هیجان‌ها شناسایی شده که درمجموع می‌تواند ناهنجاری رفتاری را بسنجد؛ بنابراین دست‌اندرکاران تعلیم‌وتربیت می‌توانند ناهنجاری رفتاری دانش‌آموزان را تحت سنجش و شناسایی قرار دهند (۴). کودکان‌ونوجوانان در طی مراحل رشد تحت‌تأثیر عوامل محیطی قرار دارند. عامل زیست‌بوم فرهنگی و تفاوت جغرافیایی جملگی در روحیه و خلق‌وخوی ساکنان آن سرزمین تأثیر می‌گذارد (۵). وقایع و رخدادهای تلخ درحوزهٔ محیط زیست در سال‌های اخیر بر نگرانی‌های زیست‌بوم سرزمینی افزوده است (۲). کودکان‌ونوجوانان بیشتر از اقشار دیگر درمعرض عوامل محیطی قرار دارند. این قشر ضمن‌اینکه خود از عوامل محیطی و خانوادگی و مدرسه‌ای تأثیر می‌پذیرند، به‌عنوان سرمایهٔ اجتماعی آینده از رفتار زیست‌محیطی برخوردار خواهند بود (۶). کودکان شکل‌گیری شخصیت را تحت‌تأثیر خانواده و وراثت دریافت می‌کنند .همچنین در خانواده است که انتقال رفتارهای بهنجار یا نابهنجار صورت می‌پذیرد (۷). پس از آن محیط آموزشگاهی، بایدها و نبایدهای رفتاری‌اخلاقی را به آن‌ها آموزش می‌دهد (۵). حتی جوّ مدرسه و نقش کارکنان می‌توانند در رفتار دانش‌آموزان اثرگذار باشد. محیط اجتماعی و رسانه‌ها عامل دیگری بوده که در شکل‌گیری رفتار دانش‌آموزان تأثیر دارد. آنچه به‌عنوان فرهنگ اجتماعی از آن یاد می‌شود درنتیجهٔ تعامل دانش‌آموزان با چنین محیط‌هایی است (۵).

براساس نظریهٔ یادگیری اجتماعی، کودکان‌ونوجوانان بسیاری از آموزه‌های خود را به‌صورت مشاهده‌ای از محیط پیرامون دریافت می‌کنند. به‌همین دلیل است که گفته می‌شود والدین و مربیان روابطی هنجارمدار با این قشر داشته باشند (۸). بدین‌ترتیب ملاحظه می‌شود آماده‌کردن نسل درحال تربیت در مدارس با مجموعه‌ای از عوامل اثرگذار مواجه است. برخی از عوامل در آموزش‌وپرورش رسمی امکان کنترل و تقویت دارند؛ ولی بعضی دیگر خارج از نظام آموزشی است. در تحقیق انجام گرفته در نتایج مصاحبه با نوجوانان بزهکار گزارش شده است این نوجوانان دارای نگرش منفی به محیط و جامعه بوده، مرتکب رفتارهای ضداجتماعی شده‌اند (۲). در پژوهشی دیگر پس از ارزیابی عواطف و رفتارهای دانش‌آموزان، بروز ناهنجاری رفتاری را در وجود مشکلاتی چون اضطراب و افسردگی و پرخاشگری در آن‌ها دانسته است (۳). کودکان ازطریق یادگیری مشاهده‌ای از محیط پیرامون تأثیر می‌پذیرند. به‌همین‌دلیل در تحقیقی بیان شد عملکرد معلمان در مدرسه بر رفتار دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد (۱). درهمین رابطه گزارش شده در کلاس‌هایی که مدیریت کلاس به‌صورت استاندارد و هدفمند و مبتنی‌بر مبانی نظری یادگیری، طراحی و اجرا شده است، دانش‌آموزان ازنظر جامعه‌پذیری وضعیت مطلوبی داشته‌اند (۹). حتی رفتار والدین در خانواده نیز می‌تواند بر رفتار فرزندان اثرگذار باشد. والدینی که در مواجهه با فرزندانشان به‌صورت آگاهانه و هدفمند عمل‌کرده، آن‌ها را مشارکت‌جو و مسئولیت‌پذیر تربیت می‌کنند (۱۰). به‌دلیل رفتار متعارض با جامعه در روابط دانش‌آموزان با دیگران و نیز آیندهٔ اجتماعی آن‌ها سرنوشت‌ساز است. ضرورت توجه والدین و مربیان در محیط‌های تربیتی به رفتارهای خود بسیار اهمیت دارد. همین روابط خانوادگی و تعامل‌های اجتماعی و آموزشگاهی بوده که بخش عمده‌ای از رفتارهای مربیان را تشکیل می‌دهد (۱۱). این تأثیرپذیری در پژوهش‌های تجربی آزمون و گزارش شده است. در بهداشت روان مؤلفهٔ مدیریت هیجان بسیار حائز اهمیت بوده و همین مدیریت است که در بروز رفتار هنجارمند نقش دارد. دانش‌آموزانی که در مدیریت هیجان توانمند باشند، در کنترل رفتارهای فردی و اجتماعی توفیق دارند (۱۲). بسیاری از پژوهشگران در مطالعات خود گزارش دادند اجرای راهکارهای پیشگیرانه برای مهار و کنترل ناهنجاری‌های رفتاری دانش‌آموزان در محیط‌های تربیتی سرنوشت ساز بوده است (۱۳). درعین‌حال وضعیت موجود شیوع اختلال‌های رفتاری دانش‌آموزان در استان مرکزی در پنج سال اخیر به‌علت فقدان مطالعات منظم و علمی نامشخص است. همین خلأ در استان همدان نیز وجود داشته و لذا انگیزهٔ انجام پژوهش حاضر فراهم آمد. شناسایی عوامل مؤثر در بروز نابهنجاری‌های رفتاری دانش‌آموزان می‌تواند برای انجام اقدام‌های مداخله‌جویانهٔ بالینی کاربرد داشته باشد. هدف این مطالعه شناخت عوامل بروز ناهنجاری‌های رفتاری در دانش‌آموزان استان مرکزی و همدان و شناسایی مناسب‌ترین راهبردهای پیشگیرانه در این زمینه است.

۲ روش بررسی

روش تحقیق به‌لحاظ هدف کاربردی و ازجهت اجرا کیفی بود. با گروه کارشناسان و معلمان صاحب‌نظر در حوزهٔ مدیریت ناهنجاری رفتاری شاغل در مدارس و پردیس‌های دانشگاهی فرهنگیان استان مرکزی و همدان، مصاحبهٔ عمیق صورت گرفت. برای انتخاب نمونه از جامعهٔ مذکور از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد. مصاحبه‌ها تا رسیدن به سطح اشباع (تعداد ۹۲ مصاحبه) ادامه یافت. ازآنجاکه هریک از گروه‌های جامعه دارای ویژگی‌ها و طبقه‌های متنوعی ازقبیل جنسیت و دوره و استان بوده، اختصاص سهم جامعه در نمونهٔ تحقیق به‌تناسب هریک از این ویژگی‌ها ضرورت داشته است.

شایان‌ذکر است داده‌های حاصل از اجرای مصاحبه که به‌صورت کیفی فراهم شد، ازطریق کدگذاری تحت تجزیه‌وتحلیل قرار گرفت. واحد داده در این کدگذاری، عبارات و جملاتی بود که معطوف به عوامل و

[Downloaded from www.jdisabilstud.org on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222840.1396.7.0.85.3]

راهکارهای پیشـــگیرانه از بروز ناهنجاری‌های رفتاری در حوزه‌های فردی، خانوادگی، اجتماعی، آموزشـــگاهی و همســـالان طبقه‌بندی می‌شد.

اجرای مصـــاحبه با مدرســـان و معلمان درقالب گروه‌های کانونی و مصاحبهٔ فردی عمیق صورت گرفت. این گروه‌های کانونی شاغلان در دانشگاه فرهنگیان و برخی مدارس متوسطه بودند. هریک از مدرسان مشـــارکت‌کننده در مصـــاحبه به‌طور میانگین ۳۵ دقیقه در پاســـخ به سؤال‌های مطرح شده مشارکت داشتند. لازم به‌ذکر است مصاحبه از نوع بـاز پـاســـخ بوده و در آن دو ســـؤال محوری عوامـل مؤثر بر ناهنجاری‌های رفتاری کودکان و نیز راه‌های پیشـــگیری از آن مطرح شد.

برای تحلیل داده‌های حاصـــل از اجرای مصـــاحبه‌ها در ســـه مرحلهٔ کدگذاری باز و کدگذاری محوری و انتخابی انجام شـــد. این مراحل کدگذاری در منابع مربوط به تحلیل کیفی توصـیه شـده اسـت (۱۴). هم‌زمان با کدگذاری باز برای کشف مفاهیم از داده‌های خام، کدگذاری محوری برای مرتبط‌کردن این مفاهیم به یکدیگر در قالب مقوله‌ها صـــورت گرفت. این مراحل تا آنجا ادامه یافت که طبقه‌بندی معناداری در این بررسی‌های مداوم به‌دست آمد.

به‌منظور رعایت ملاحظات اخلاقی در پژوهش به شرکت‌کنندگان تعهد داده شد داده‌ها به‌صورت کدگذاری تجزیه‌وتحلیل شوند و مشخصات کامل فرد مدنظر قرار نگیرد. مصاحبه‌شوندگان در پاسخ‌دادن یا ندادن سؤال‌ها و ختم جلسه آزاد بودند.

۳ یافته‌ها

در این مطالعه ۹۲ نفر شامل ۳۴ مرد و ۵۸ زن با حداقل سابقهٔ ۱۰ سال کار با دانش‌آموزان در سطوح مختلف، مشارکت داشتند. در تجزیه‌وتحلیل مصاحبه‌های صورت‌گرفته با شرکت‌کنندگان اطلاعاتی به‌دست آمد که در نمودار ۱ آمده است.

نمودار ۱. عوامل مؤثر در ناهنجاری‌های رفتاری دانش‌آموزان

درزمینهٔ شناسایی عوامل مؤثر بر نابهنجاری‌های رفتاری دانش‌آموزان پنج مقولهٔ اصلی شامل عوامل مدرسه‌ای، عوامل اجتماعی، عوامل خانوادگی، عوامل فردی و همسالان به‌دست آمد که شامل ۳۶ زیرمقوله هستند. این مقوله‌ها در نمودار ۲ آورده شده است.

[Downloaded from www.jdisabilstud.org on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222840.1396.7.0.85.3]

نمودار ۲. راه‌کارهای پیشگیرانه از ناهنجاری‌های رفتاری دانش‌آموزان

درزمینهٔ شناسایی راهکارهای پیشگیرانه از نابهنجاری‌های رفتاری دانش‌آموزان پنج مقولهٔ اصلی شامل فعالیت‌های ناظر بر عوامل مدرسه‌ای، فعالیت‌های ناظر بر عوامل اجتماعی، فعالیت‌های ناظر بر عوامل خانوادگی، فعالیت‌های ناظر بر عوامل فردی و فعالیت‌های ناظر بر عوامل همسالان بیان شد که از بررسی یافته‌ها ۳۷ زیرمقوله نیز در این مرحله به‌دست آمد.

۴ بحث

در این پژوهش مشاهده شد عوامل مؤثر بر ناهنجاری‌های رفتاری دانش‌آموزان به‌ترتیب عبارت‌است از: عوامل خانوادگی، عوامل اجتماعی، عوامل همسالان، عوامل فردی، عوامل مدرسه‌ای. در تبیین این یافته‌ها می‌توان بیان کرد ناهنجاری‌های رفتاری دارای مبانی نظری روان‌شناسی و جامعه‌شناسی است. کردزنگنه (۱۵) در یافته‌های خود گزارش کرد دانش‌آموزانی که دارای دوستان نابابب بودند، بیشتر درمعرض رفتارهای نابهنجار قرار داشتند. شاطریان و اسمی جوشقانی و نوریان آرانی (۱۶) بدین نتیجه رسیدند که بیشترین تأثیر متغیرهای مستقل به‌ترتیب بر ناهنجاری‌های رفتاری دانش‌آموزان عبارتند از: دسترسی به منابع و امکانات، عملکرد جامعه، معدل تحصیلی، عملکرد جامعه، پایگاه اجتماعی، عملکرد خانواده. در پژوهش نوابخش و واحدی (۱۷) بیان شد کم‌بودن حمایت ازسوی والدین و کم‌بودن کنترل ازسوی معلم و کم‌بودن اعتماد بین اشخاص با رفتار بزهکارانه همبستگی مثبت دارد و می‌تواند از عوامل مؤثر در بروز ناهنجاری در دانش‌آموزان باشد. سرهنگ‌زاده و ظروفی (۱۸) در مطالعهٔ خود دریافتند بین عملکرد خانواده، دینداری، جنسیت،

[Downloaded from www.jdisabilstud.org on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.23222840.1396.7.0.85.3]

کجروبودن دوستان و نابهنجاری‌های رفتاری همبستگی مثبت معناداری وجود دارد.

در تبیین یافته‌های بالا می‌توان گفت: ساختار اصلی شخصیت کودک در خانواده شکل‌گرفته و پس از آن تحت‌تأثیر دیگر محیط‌های تربیتی، جامعه، رسانه و ... قرار می‌گیرد. رفتارهای بهنجار و نابهنجار درنتیجهٔ تعامل کودک با این محیط‌ها بروز و ظهور می‌یابد. با افزایش سن کودک متغیرهای دیگری رفتار او را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد. هیجان‌های بلوغ، گروه همسالان، اقتصاد خانواده، رسانه‌های نوپدید و... ازجمله عواملی هستند که رفتار نوجوان و جوان را متأثر می‌سازد. در اغلب منابع منتشرشده معطوف‌به رفتارشناسی، ناهنجاری‌های رفتاری در طبقه‌بندی فردی، خانوادگی، اجتماعی، همسالان و مدرسه‌ای گزارش شده است و نشان می‌دهد که محیط‌های گوناگون تأثیر متفاوتی در رفتار کودکان و نوجوانان دارند. افزون بر آن یادگیری مشاهده‌ای که در طی مراحل رشد کودک‌ونوجوان تجربه می‌شود، بخش مهمی از یادگیری رفتاری را به‌خود اختصاص می‌دهد. کودک در تعامل با محیط خانواده، خویشاوندان، همسالان، محیط مدرسه، جامعه و رسانه‌ها تحت‌تأثیر قرارگرفته و واکنش‌های مختلفی از خود بروز می‌دهد. براساس نظریهٔ یادگیری اجتماعی عوامل محیطی و فرایندهای درونی به‌طور مشترک رفتارهای انسان را کنترل می‌کنند. همچنین براساس نظریهٔ کفایت اجتماعی رفتارهای هر فرد معطوف‌به مهارت‌های شناختی، رفتاری، هیجانی و انگیزشی بوده که از محیط‌های زندگی به‌دست آورده است. درواقع رفتار فرد تابعی از تعامل او و محیط پیرامون است. هرچند نباید سهم وراثت و ویژگی‌های فردی را نادیده گرفت. روان‌شناسان براین‌باورند اگر مراحل رشد و بلوغ در کودک‌ونوجوان به‌صورت طبیعی در قالب بهداشت روانی مطلوب یا کفایت زندگی سپری شود، می‌توان انتظار داشت رفتار او در دوره‌های بعد بهنجار باشد. همچنین به هر میزان که مراحل رشد و بلوغ کودک‌ونوجوان دستخوش نقصان و اختلال شود، رفتار او را در دوره‌های بعد متأثر می‌سازد. ازآنجاکه در فرهنگ ایرانی حمایت‌پذیری دختران در خانواده بیش از پسران بوده است و نیز گذران دوران بلوغ در دختران در سنین کمتر از پسران رخ می‌دهد، می‌توان انتظار داشت در این دو گروه تفاوت رفتار وجود داشته باشد (۱۶).

درواقع رفتار اجتماعی و روابط اجتماعی ازطریق هنجارها تنظیم می‌شود که منظور شیوه‌های جاافتادهٔ رفتار است و حدود آن را تعیین می‌کند. یک‌هنجار تعیین می‌کند که فرد در موقعیت‌های گوناگون چه رفتاری باید یا نباید داشته باشد؛ البته همیشه این امکان وجود دارد که رفتار فرد با آنچه از او انتظار می‌رود مطابقت نداشته باشد. همیشه جایی برای تغییر هنجارها وجودداشته و هر هنجار تاریخ مربوط به خود را دارد؛ یعنی نظر گروه در طول زمان دربارهٔ رفتار مناسب یا نامناسب می‌تواند تغییر کند. نابهنجاری‌های رفتاری ازجمله عواملی هستند که به‌تدریج نظم اجتماعی را مختل می‌سازد؛ بنابراین بررسی و شناخت علل نابهنجاری می‌تواند در تصحیح روند جامعه‌پذیری و نظم اجتماعی مؤثر باشد (۱۷).

دانش‌آموزان دورهٔ متوسطه با افزایش سن درمعرض عوامل بیشتری در تغییر رفتار قرار می‌گیرند. هیجان‌های بلوغ، گروه همسالان، اقتصاد خانواده، رسانه‌های نوپدید، نگرانی از آینده و... عواملی هستند که رفتار آن‌ها را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد. بر این متغیرها می‌توان تجارب شکست و ناکامی یا موفقیت و پیروزی در عرصه‌های تحصیلی و زندگی شخصی را اضافه کرد. اصولاً نوجوانان و جوانان درمقایسه با دانش‌آموزان دورهٔ ابتدایی به‌لحاظ تعامل‌های اجتماعی تحرکات بیشتری دارند. عضوبودن در باشگاه‌ها و تیم‌های ورزشی، انجمن‌ها، کلوپ‌ها، کتابخانه، کانون‌های فرهنگی و... ازجمله محیط‌هایی هستند که می‌توانند رفتارهای آن‌ها را تحت‌تأثیر قرار دهند (۱۸).

بررسی و شناخت علل اجتماعی مؤثر در شکل‌گیری ناهنجاری‌های رفتاری و بررسی جهت کاهش یا حذف آن‌ها امری ضروری است. براساس دانش موجود به‌نظر می‌رسد اغلب رفتارهای نابهنجار، نتیجهٔ واقعیتی بحرانی نیست بلکه منتج‌از تجارب و یادگیری‌های ناسالم در طی مدت‌های طولانی است.

۵ نتیجه‌گیری

باتوجه به آنچه بیان شد، عوامل خانوادگی، عوامل اجتماعی، عوامل همسالان، عوامل فردی و عوامل مدرسه‌ای از عوامل مؤثر در بروز نابهنجاری رفتاری در دانش‌آموزان است. نابهنجاری‌های رفتاری در همهٔ جوامع به‌چشم می‌خورد؛ ولی باتوجه به موقعیت جامعه، نوع و میزان و شدت آن متفاوت است. مسلماً افزایش نابهنجاری‌های رفتاری در بین دانش‌آموزان امر خوشایندی نیست چون ازیک‌طرف بیانگر شروع ناهنجاری در سنین کم و ازطرف‌دیگر بیانگر تداوم آن در آینده است که درنهایت بنیان‌های جامعه را به‌مخاطره خواهد انداخت.

۶ تشکر و قدردانی

پژوهشگران از مسئولین محترم و شرکت‌کنندگان در پژوهش تشکر و قدردانی می‌کنند.

[Downloaded from www.jdisabilstud.org on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222840.1396.7.0.85.3]

References

1. Abaoud AA, Almalki NS. Characteristics of Students with Emotional/Behavioral Disorders: Perspectives of General Education Teachers in Saudi Arabia. Psychology. 2015; 6(5):525-532. [link]
2. Winiarski DA, Schechter JC, Brennan PA, Foster SL, Cunningham PB, Whitmore EA. Adolescent physiological and behavioral patterns of emotion dysregulation predict multisystemic therapy response. Journal of emotional and behavioral disorders. 2017;25(3):131–142.[link]
3. Ortuño-Sierra J, Chocarro E, Fonseca-Pedrero E, I Riba SS, Muñiz J. The assessment of emotional and behavioural problems: Internal structure of The Strengths and Difficulties Questionnaire. International Journal of Clinical and Health Psychology. 2015;15(3):265–273.[link]
4. Minaei A. Adaptation and standardization of child behavior checklist, youth self-report, and teacher's report forms. 2006: 529-558. [link]
5. Hilgartner S. The dominant view of popularization: conceptual problems, political uses. Social studies of science. 1990;20(3):519–539.]link]
6. Salehi S, Emamgoli L. The effects of social capital on environmental behaviors (Case study: Kurdistan). The Journal of Sociology of Iran. 2012(1):121-47.[link]
7. Stoutjesdijk R, Scholte EM, Swaab H. Special needs characteristics of children with emotional and behavioral disorders that affect inclusion in regular education. Journal of Emotional and Behavioral Disorders. 2012;20(2):92–104.[link]
8. Metcalf A. Green Culture: The impact of employee environmental culture. 2012.[link]
9. Reinke WM, Stormont M, Herman KC, Wang Z, Newcomer L, King K. Use of coaching and behavior support planning for students with disruptive behavior within a universal classroom management program. Journal of Emotional and Behavioral Disorders. 2014;22(2):74–82.[link]
10. Grimaldi Capitello T, Puddu A, Piga S, Cuttini M, Gentile S. Parental Perception of Emotional Problems in Children and Adolescents with Mixed Specific Developmental Disorder. J Child Adolesc Behav. 2014;2(159):2-9. [link]
11. Bookout SM. Elementary Schoolyard Landscapes As Outdoor Learning Environments: North Texas Stakeholders' Perceptions Of The No Child Left Inside Act. 2011.[link]
12. Barber S. The implications of emotional/behavioral disorder in the classroom. 2003.[link]
13. Bricker JB, Peterson Jr AV, Sarason IG, Andersen MR, Rajan KB. Changes in the influence of parents' and close friends' smoking on adolescent smoking transitions. Addictive behaviors. 2007;32(4):740–757.[link]
14. Hara N, Bonk CJ, Angeli C. Content analysis of online discussion in an applied educational psychology course. Instructional science. 2000;28(2):115–152.[link]
15. Kord Zanganeh M. The Relationship of Social Anomie among College Students in City Ramhormoz. Social Sciences. 2006;1(2):273–296.
16. Shaterian M, Esmi Joshaghani Z, Norian Arani F. Investigating the Social Factors Affecting Students' Behavioral Abnormalities. Journal of Social Development Studies of Iran. 2013, 5(3): 123-135.[link]
17. Navabakhsh M, Vahedi M. Investigating the Relationship between Family Social Capital and Students' Behavioral Abnormalities. Social Sciences Research. 2010; 4(4): 82-92.[link]
18. Sarhangzadeh M, Zorofi M. Investigating Factors Related to Behavioral Abnormalities in Harris Students. Sociological studies. 2014; 6(22): 91-107.[link]

[Downloaded from www.jdisabilstud.org on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.23222840.1396.7.0.85.3]